

Introduction to The Design & Analysis of Algorithms, Addison-Wesley, 2003. 4. Тришин П. Ю. Формирование предпринимательского стиля управления (на примере Новгородской области): автореф. дис. канд. экон. наук : спец. 08.00.05 / П. Ю. Тришин. – Великий Новгород, 2005. – 24 с.

УДК 338.45:336.763.2 (477)

І.А. Лех

Національний університет “Львівська політехніка”

АКТИВІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ЧИННИКІВ У ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

© *Lekh I.A., 2013*

Проаналізовано інноваційну діяльність промислових підприємств України та тенденції її розвитку. Проведене дослідження дало змогу виокремити основні проблеми цієї сфери діяльності підприємств та запропонувати шляхи їх вирішення.

Ключові слова: інноваційна діяльність, промисловість, державний акціонерний капітал, економічний розвиток, конкурентоспроможність.

I.A. Lekh

Lviv Polytechnic National University

ACTIVIZATION OF INNOVATION FACTORS IN INDUSTRY OF UKRAINE

© *Lekh I.A., 2013*

The innovation activity of industry enterprises in Ukraine and development trends is analyzed. The conducted research permitted to define the basic problems of innovation activity of enterprises and suggest the ways of solving it.

Key words: innovation activity, industry, state share capital, economic development, competitiveness.

Постановка проблеми. Рушійний чинник вагомих економічних змін та прискороного економічного зростання в усі часи – це інновації. Проте в нашій державі цьому питанню приділяється недостатньо уваги, відсутнє розуміння усієї значущості впроваджень результатів науково-технічного прогресу. Це пов'язано, насамперед, із відсутністю “стратегічного мислення” у державних управлінців, які формувались у Радянському Союзі і ще досі дотримуються ідеології екстенсивного виробництва. Цьому сприяє те, що Україна багата на природні ресурси і ми нещадно їх експлуатуємо, не задумуючись над майбутнім, адже ресурси все-таки обмежені й обов'язково закінчаться. Інновації покликані не лише ефективніше освоювати природні ресурси, шукати альтернативну їм заміну, але і створювати технології із найекономнішим та найефективнішим їх використанням. Отже, ми не лише покращуємо і полегшуємо життя людей сьогодні, але і залишаємо можливість нашим майбутнім поколінням користуватись дарами багатой української природи.

Варто зазначити, що гіганти промисловості, отримані в спадок від СРСР, відійшли в минуле. Ми не зуміли зробити їх сучасними ефективними промисловими підприємствами. Відсутність технологічного оновлення, використання застарілого обладнання, адміністративні методи управління, висока

плинність управлінських кадрів і відсутність зацікавленості в розвитку цих підприємств призвели до поступового банкрутства і занепаду цілих галузей промисловості. Разом із цими заводами ми втратили не лише спеціалізовані кадри, але й товари-бренди України за кордоном.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями у сфері інновацій та інноваційної діяльності займалися такі відомі зарубіжні вчені, як: Х. Рігс [12], К. Фрімен [10], В. Хіппель [11], Й. Шумпетер [9] та ін. Проблеми інноваційного розвитку промислового сектора економіки України доволі ґрунтовно висвітлені у працях вітчизняних економістів: О. Амоша, А. Гальчинського, В. Геєця, Л. Федулової та ін. Водночас, багато питань, пов'язаних із дослідженням активізації інноваційних чинників у діяльності промислових підприємств, потребують поглибленого вивчення.

Цілі статті. Основними цілями статті є:

- аналіз реального стану інноваційної діяльності на промислових підприємствах України;
- дослідження основних проблем на шляху активізації інноваційної діяльності підприємств;
- рекомендації щодо вирішення виявлених проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою кращого розуміння ефективності інновацій, варто проаналізувати інноваційний розвиток Японії – однієї із найрозвиненіших індустріально-аграрних країн світу. За величиною ВВП і обсягом промислового виробництва вона займає третє місце серед країн світу після США та Європейського Союзу [13, С. 179]. Японія випереджає інші азіатські країни за рівнем розвитку промисловості, основні галузі якої: чорна і кольорова металургія, силові електричні обладнання, суднобудівна та автомобільна промисловість, електронне та електрокомунікаційне обладнання, приладобудування, харчова, нафтохімічна, текстильна та легка промисловість. Невелика острівна країна, бідна на природні ресурси робить ставку на розвиток інноваційно-технологічної складової економіки та щорічно демонструє економічне зростання і закріплення позицій світового лідера.

Порівнюючи економічні можливості України та Японії, рівень економічного розвитку, можна з впевненістю зазначити, що наші уявлення про інноваційні процеси та їх вплив на розвиток економіки України неповністю сформовані. Насамперед, це стосується розуміння сутності технологічних інновацій, методології визначення рівня інноваційності, відсутності інформаційної системи інноваційних процесів, чинників, які сприяють активізації розроблення і впровадження інновацій тощо.

Згідно з Законом України “Про інноваційну діяльність” від 4.07.2002 р. [1]: інновації – новостворені, або вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва, соціальної сфери; а інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг. Тобто у законодавстві України узагальнено різні трактування щодо цих понять. Звичайно, що і це визначення не досконале та не враховує певні аспекти. Поняття інновації потрібно трактувати не лише з погляду результату (технології), але також як процес, і як діяльність, і як певні якісні зміни.

У господарській практиці використовують п'ять типів інновацій [4, С. 104]:

- впровадження нових товарів;
- впровадження нових методів виробництва;
- створення нових ринків збуту;
- доступ до нових джерел сировини або напівфабрикатів;
- зміна у структурі й організації управління (реорганізація).

Для вітчизняних промислових підприємств, особливо із державним акціонерним капіталом, найперспективнішими є технологічні інновації – впровадження нових товарів та нових методів виробництва. Зважаючи на той факт, що більшість технологій є морально та фізично застарілими, що і позначається на якості продукції та конкурентоспроможності підприємств.

За прийнятою в Україні методологією статистичних спостережень, технологічні інновації – це діяльність підприємств, пов’язана з розробкою та впровадженням як технологічно нових, так і значно технологічно удосконалених продуктів і процесів [3]. Це трактування технологічних інновацій загалом відповідає вимогам національних експертів із питань визначення показників у науково-технічній сфері.

З 2007 р. під інновацією розуміють введення у вживання будь-якого нового або значно вдосконаленого продукту або процесу, нового методу маркетингу або нового організаційного методу в діяльності підприємства [6, с. 351]. Для промислових підприємств – це запорука ефективної діяльності і можливість виходу на нові ринки збуту та залучення нових споживачів.

Аналізуючи розвиток інноваційної діяльності у промисловому секторі економіки України (табл. 1), можемо зробити такі висновки:

1) кількість організацій, які виконують наукові та науково-технічні роботи у 2011 р. скоротилась на 16 % порівняно з 2000 р. Найбільше науково-дослідних установ було у 2005 р. – 1510 од., потім спостерігається тенденція щорічного зменшення кількості організацій;

2) найбільша кількість інноваційно-активних підприємств у промисловості була зафіксована у 2000 р. – 18 %, проте в наступні роки спостерігається стійке зниження інтересу до інновацій. У 2010 р. за цією характеристикою ми повернулись на рівень 2004 р. (13,8 % і 13,7 % відповідно), але у 2011 р. питома вага підприємств, що займалися інноваціями, зросла на 2,4 % порівняно із попереднім роком;

3) варто відзначити, що обсяг інноваційної продукції щорічно зростав до 2009 р., що свідчило про розвиток ринку промислових товарів. Спостерігаючи за ситуацією впродовж останніх трьох років, промислові підприємства оговтались після світової фінансової кризи і знову нарощують обсяги інноваційної продукції;

4) впровадження прогресивних технологічних процесів у промисловості за останні роки (2006–2011 рр.) має позитивну тенденцію до щорічного зростання;

5) освоєння нових видів продукції промисловості найактивніше відбувалося у 2000 р., за кілька останніх років процес значно уповільнився і залишається практично незмінним.

Таблиця 1

Розвиток інноваційної діяльності у промисловості України

	Роки								
	2000	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Кількість організацій, які виконують наукові та науково-технічні роботи (одиниць)	1490	1505	1510	1452	1404	1378	1340	1303	1255
Питома вага підприємств, що займалися інноваціями (%)	18,0	13,7	11,9	11,2	14,2	13,0	12,8	13,8	16,2
Розподіл загального обсягу витрат за напрямками інноваційної діяльності (млн. грн.)	1760,1	4534,6	5751,6	6160,0	10850,9	11994,2	7949,9	8045,5	14333,9
Обсяг інноваційної продукції (млн. грн.)	12148,3	18784,0	24995,4	30892,7	40188,0	45830,2	31432,3	33697,6	42386,7

	Роки								
	2000	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Впровадження прогресивних технологічних процесів у промисловості (процесів)	1403	1727	1808	1145	1419	1647	1893	2043	2510
Освоєння нових видів продукції у промисловості, (назв)	15323	3978	3152	2408	2526	2446	2685	2408	3238

Джерело: складено за даними [3; 7]

Для України, яка прагне не тільки утримати, але й активізувати свій розвиток, використання інноваційних можливостей також стає інструментом подолання конкурентних бар'єрів на шляху до ринків високотехнологічної продукції. Тобто прискорення інноваційних процесів й масштабні зміни в технологічній сфері промислової діяльності стають головними чинниками економічного піднесення, а зв'язок між конкурентоспроможністю й обраною стратегією технологічних перетворень спонукає до продовження досліджень щодо розуміння і належної оцінки інноваційних змін [4, С. 112].

Сьогодні в Україні спостереження за технологічною інноваційністю здійснюються через дослідження рівнів і динаміки окремих показників інноваційної та патентно-ліцензійної діяльності, яких у промисловості налічується близько 280. Кожен із них відображає певний аспект загального процесу технологічного оновлення промислового виробництва, тобто виступає індикатором для державної регуляторної діяльності в інноваційній сфері та економічного розвитку, загалом. Проте використання такої величезної кількості показників інноваційної діяльності не дає цілісної картини інноваційного розвитку промисловості чи її галузей [4, С. 112].

Доцільно було б визначати певний інтегральний показник рівня інноваційного розвитку галузі. Він повинен відображати основні характеристики інноваційного процесу і на його основі можна буде робити висновки про здобутки та недопрацювання в тій чи тій галузі економіки. Загальний показник рівня інноваційного розвитку економіки, загалом, необхідно формувати із секторальних показників, що дозволить виявити прогалини в рівні інноваційного розвитку і своєчасно вживати заходів щодо стимулювання інноваційних процесів. Варто зазначити, що інтегральний показник рівня інноваційного розвитку галузі повинен складатися із декількох структурних елементів, які б відображали найістотніші ознаки та особливості інноваційних процесів у галузі. Показники рівня інноваційного розвитку повинні розраховувати відповідні державні органи влади, принаймні раз у рік, і бути офіційно оприлюдненими, адже це, насамперед, підвищить довіру іноземних інвесторів до національної економіки.

Науковці Інституту економіки і прогнозування НАН України [4, С. 114] пропонують загальний рівень технологічної інноваційності визначати за трьома складовими:

Ø *ринковий потенціал* інноваційного розвитку, який висвітлюватиме можливості промисловості щодо впливу на економіку країни через реалізацію і насичення ринку інноваційною продукцією;

Ø *технологічний потенціал* інноваційного розвитку як можливість технологічного оновлення виробництва через впровадження нових технологічних процесів і освоєння виробництва нових видів продукції;

Ø *ресурсний потенціал* інноваційної діяльності, який засвідчуватиме наявність умов, тобто досягнутий рівень інноваційних ресурсів, що мають забезпечувати інноваційний розвиток промисловості.

Кожен із цих показників – це результат обчислення й аналізу первинних показників, які характеризують найістотніші ознаки інноваційного розвитку, враховуючи їх вплив на загальний показник.

Аналізуючи показники інноваційної активності промислових підприємств України (табл. 2), можемо зробити висновок, що підприємства найактивніше впроваджували інновації у 2007 р. – до початку світової фінансової кризи. Варто зазначити, що у 2011 р. порівняно із попередніми сімома роками було освоєно найбільшу кількість інноваційної продукції. Також у 2011 р. впроваджено

найбільше за останніх кілька років нових технологічних процесів, але менше низьковідходних та ресурсозберігаючих порівняно із 2009 р.

Таблиця 2

Інноваційна активність промислових підприємств України

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	10,0	8,2	10,0	11,5	10,8	10,7	11,5	12,8
Освоєно інноваційні види продукції, назв	3978	3152	2408	2526	2446	2685	2408	3238
з них нові види техніки	769	657	786	881	758	641	663	897
Впроваджено нові технологічні процеси	1727	1808	1145	1419	1647	1893	2043	2510
зокрема маловідходні, ресурсозберігаючі	645	690	424	634	680	753	479	517

Джерело: [3]

Промисловість України нині технологічно відстає від рівня економічно розвинених країн. Як наслідок, більшість промислової продукції не може конкурувати на зовнішніх ринках із аналогічною продукцією. Причина – низькі темпи інноваційної діяльності та недостатні масштаби використання інновацій. Хоча світові тенденції останніх років свідчать про те, що інноваційність стає все важливішим стратегічним чинником сталого економічного розвитку.

Підвищення ефективності управління інноваційними процесами промислового виробництва – одне із важливих завдань Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Міністерства енергетики та вугільної промисловості України. Для цього необхідно вжити такі заходи:

- усунути наявний дисбаланс між ринковим та технологічним потенціалами інноваційної діяльності на державному рівні, шляхом коригування державних програм розвитку окремих галузей промисловості;
- розробити і запровадити систему державних стимулів та преференцій за внесок у розвиток інноваційної діяльності промислових підприємств;
- створити сприятливі умови для заохочення впровадження інновацій на промислових підприємствах;
- для державних та підприємств із державним акціонерним капіталом розробити програми державної підтримки інноваційної діяльності;
- визначити ті галузі промисловості, інноваційний розвиток яких є пріоритетним для економіки України і які визначають загальний рівень інноваційного розвитку промисловості загалом;
- оцінити інноваційний розвиток промисловості відповідно до найважливіших показників економічної діяльності промислових підприємств (прибуток, рентабельність, продуктивність праці, затрати ресурсів тощо);
- проводити систематичний моніторинг промисловості щодо інноваційного рівня;
- щорічно визначати показник “рівня технологічної інноваційності промисловості” як комплексної оцінки інноваційної діяльності.

Ці заходи допоможуть тримати ситуацію інноваційного розвитку під контролем, координувати її, а також виправляти помилки минулих років.

За понад 20 років Україна значно втратила свій інноваційний потенціал і відстала від країн Східної Європи: в 1990 р частка підприємств, на яких займалися розробленням і впровадженням нової або вдосконаленої продукції, становила 60–70 %, у 2005 р. вона становила лише 15%, порівняно з 70% у розвинених країнах і з 30 % у Польщі [5, с. 67]. Згідно зі звітом про глобальну конкурентоспроможність Всесвітнього економічного форуму, в рейтингу з 144 держав Україна займає 73 місце за індексом глобальної конкурентоспроможності, 81 місце з технологічної готовності економіки та 71 місце з інновацій. Це свідчить, що навіть за наявності певної інноваційної діяльності вона має обмежений практичний результат. Впровадженню інновацій заважають проблеми як “попиту” бізнесу на інновації, так і „пропозиції” – компаній, що володіють передовими розробками, або наукових колективів [2].

Основний чинник, що обмежує “попит” бізнесу на інновації, – це відсутність справедливої конкуренції й доступу до кращої практики (якою часто є міжнародні компанії). Тому всі заходи, спрямовані на забезпечення справедливої конкуренції знімають обмеження на доступ іноземних інвесторів і стимулюють масове впровадження інновацій у галузі. Впровадженню інновацій заважає також несприятливий податковий режим і ввізні мита на високотехнологічне устаткування й сировину для виробництва експортної продукції.

Проблеми “пропозиції” – це недостатній захист інтелектуальної власності в Україні, нерозвиненість венчурного фінансування, звичайна відсутність у розробників знань, як комерціалізувати винахід. Розвиток деяких нових галузей гальмує слабкий розвиток інфраструктури.

Основними цілями розвитку інноваційного сектора повинні стати: забезпечення справедливої конкуренції у всіх галузях та захисту інтелектуальної власності, розвиток механізмів венчурного фінансування, технологічної й інформаційної інфраструктури. Також держава повинна створити сприятливі умови для приросту приватних інвестицій.

Необхідно пом’якшити оподаткування щодо застосування норм прискореної амортизації під час розрахунку податку на прибуток, забезпечити своєчасне відшкодування ПДВ експортерам, укласти нові і продовжити наявні міждержавні угоди з уникнення подвійного оподаткування, усунути подвійну ставку оподаткування при репатріації доходів. Це, по-перше, дасть змогу вивільнити додаткові кошти для реінвестування; по-друге, стимулюватиме іноземні інвестиції в Україну. Перепоною для розвитку низки інноваційних галузей (наприклад, IT-офшоринг, офшоринг конструкторсько-дослідницької роботи) є високі ставки соціальних внесків, оскільки у вартості кінцевої продукції висока частка заробітної плати. Також потрібно спростити митні процедури, знизити мита на сировину для високотехнологічного виробництва.

Для забезпечення інноваційної діяльності додатковим обсягом фінансових ресурсів варто розвивати нові форми залучення капіталу, наприклад, венчурне фінансування. Доступність інформації про розвиток інноваційного сектора може бути забезпечена через створення єдиного електронного інформаційного центру з патентів, ліцензій та реалізованих інноваційних проєктів. Зазначені функції в розвинених країнах виконують інноваційні координаційні центри. В Україні цим може займатися Державне агентство зі сприяння інвестиціям та інноваціям.

Основними кроками в розвитку інноваційного сектора повинні стати розроблення і затвердження стратегії розвитку науково-технічної сфери країни, що охоплює наведені вище заходи.

В Україні зберігся масштабний науковий комплекс, усе ще здатний ефективно продукувати результати світового рівня. Необхідно активізувати діяльність науково-дослідних установ і прив’язати її до реального сектора економіки.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Для усунення проблем інноваційного розвитку промислових підприємств необхідно:

- 1) підвищити конкурентоспроможність сектора наукових досліджень і розробок;
- 2) збільшити бюджетне фінансування наукової сфери;
- 3) спрямувати вітчизняний науково-технічний потенціал на забезпечення реальних потреб інноваційного розвитку економіки України й організацію виробництва високотехнологічних товарів і послуг;
- 4) створити належну інфраструктуру для інноваційної діяльності;
- 5) створити сприятливі умови для заохочення впровадження інновацій на підприємствах, особливо тих, які є стратегічно важливими для економіки держави.

Українська промисловість потребує повного інноваційно-технологічного оновлення задля підтримання ефективної економічної діяльності та орієнтування на виробництво високотехнологічної продукції, за якою майбутнє. Тому необхідно спрямувати вітчизняний науково-технічний потенціал на забезпечення потреб економіки шляхом: запровадження державно-приватного партнерства в науково-технічній сфері та розроблення інструментів і принципів державної підтримки інноваційної діяльності.

1. Закон України “Про інноваційну діяльність” від 4.07.2002 року № 40-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу до норм.-правов. докум.: <http://www.zakon2.rada.gov.ua>. 2. Індекс Глобальної конкурентоспроможності 2012-2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://ung.in.ua/ua/news/62>. 3. Наукова та інноваційна діяльність (1990–2010 рр.). Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 4. Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи структурно-інноваційних трансформацій / [Відпов. ред. Ю.В. Кіндзерський]. – К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007. – 408 с. 5. Савіна Г.Г., Зінченко Є.О. Ключові проблеми інноваційної діяльності промислових підприємств // *Культура народів Причорномор'я* – 2012. – № 214. – С. 65–68. 6. Статистичний збірник “Регіони України”. – К., 2009. – 351 с. 7. Статистичний щорічник України за 2009 рік. / Державний комітет статистики України. [За ред. Осауленка О.П.]. – К.: Держ. підпр. “Інформаційно-аналітичне агентство”, 2010. – 566 с. 8. Статистичний щорічник України за 2011 рік. / Державний комітет статистики. – К.: ТОВ “Август Трейд”, 2012. – 558 с. 9. Шумпетер Й. *Теорія економічного розвитку*. – М.: Прогресс, 1983. – 455 с. 10. Freeman C. *The Economics of industrial innovation*; 2-nd ed. Frances Pinter, London, 1982. – 348 p. 11. Hippel V. *U.S. high technology trade and competitiveness. Staff-report* // U.S. Department of Commerce, 1985. – 60 p. 12. Riggs X. *Managing high technology companies Vermont*. – N.Y., 1983. – 128 p. 13. *World economic outlook April 2012 (International Monetary Fund)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/01/pdf/text.pdf>.

УДК 330.322:334.012.64+65.012.8

Т. О. Скрипко, Б. М. Мізюк
Львівська комерційна академія

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНДИКАТОРІВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

© Скрипко Т. О., Мізюк Б.М., 2013

Наведено огляд наявних систем оцінювання економічної безпеки, окремі з яких адаптовано до оцінювання інвестиційної активності підприємств малого бізнесу. Проведено дослідження рівня інвестиційної безпеки малого та середнього підприємництва в Україні.

Ключові слова: інвестиційна активність, економічна безпека, інвестиційна безпека, мале та середнє підприємництво, індикатори.

Т.О. Skrypko, B. M. Miziuk
Lviv Academy of Commerce, Lviv

ASSESSMENT LEVEL INVESTMENT SMALL ENTERPRISES BY INVESTING SAFETY INDICATORS

© Skrypko T.O., Miziuk B.M., 2013

This article provides an overview of existing evaluation of economic security and some of them adapted to the evaluation of investment activity of small businesses. A study of the level of investment security small and medium business in Ukraine.

Key words: investment on economic security, investment security, small and medium business, indicators.

Постановка проблеми. Передумови, а також тенденції розвитку інвестиційної активності суб'єктів малого і середнього підприємництва (МСП) безпосередньо впливають на економічну безпеку цього сектора національного господарства. Втім, сформулювати кількісні чи якісні висновки відносно сучасного рівня і стану інвестиційної безпеки підприємницького сектора лише на основі показників стану та тенденцій, передумов, чинників інвестиційної діяльності, особливостей